

שיעור שנים עשר

דין בן-נכר האוכל קרבן פסח

לאחר שגילו ש"ההוא ארמאה" היה אוכל פסחים בירושלים – הרגוהו, כמבואר בגמרא (ג ע"ב):

בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא, וקטלוהו. שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא: שלם לך רבי יהודה בן בתירא! דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים.

ודנו האחרונים (מנ"ח מצוה יד ועוד), מה יסוד ההיתר להרוג אותו?

אמנם קי"ל ש"בן נכר לא יאכל בו", אך כבר מבואר ברמב"ם ועוד, שהאיסור הוא על המאכיל ולא על האוכל, כמ"ש הרמב"ם פ"ט מהל' קרבן פסח ה"ז: "המאכיל כזית מן הפסח בין מפסח שני למומר לע"ז, או לגר תושב או לשכיר, הרי זה עובר בלא תעשה ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות, ובן נכר האמור בתורה זה העובד אל נכר, ואין מאכילין ממנו לנכרי אפילו גר תושב או שכיר שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו". וכך שיטת החינוך (מצוה יד) – "שלא להאכיל מבשר הפסח לגר ולתושב". ורק לענין ערל – דהיינו ישראל ערל – יש איסור על הערל עצמו (רמב"ם שם ה"ח, חינוך מצוה יז).

ואמנם מביא המנ"ח, ששיטת הסמ"ג היא שגם לגבי בן נכר יש איסור על האוכל. אך כותב המנ"ח שיותר נראה כשיטת הרמב"ם והחינוך, שהרי אין איסור זה נוסף לז' מצוות בני נח.

וכותב, שאפשר שאחרי שתפסו אותו התגלה שאינו שומר את שאר שבע מצוות בני נח ולכן הרגוהו, ולא בגלל אכילת קרבן הפסח.

החת"ס כותב שיתכן שהרגוהו בגלל שהוא גרם להחטיא את ישראל שהאכילוהו בקרבן פסח. משמע מדבריו לכאורה, שהגוי מצווה על "לפני עור".

והנה יש בזה דיון ידוע באחרונים, שיש מקום לומר שאינו מצווה בזה, כי זוהי מצוה שנתחדשה אחר מתן תורה. מאידך, יש לומר שאיסור ד"לפני עור" הוא איסור כללי שנוגע לכה"ת ולכן שייך אף בגוי.

הקוב"ש (אות ו) הולך בכיוון אחר לגמרי ומבאר שהרגוהו משום שעבר על איסור גזל, שהוא אחד מז' מצוות בני נח, ולכן נהרג על איסור זה. וכותב שכיוון שנתנו לו בטעות

– שחשבו שהוא ישראל – וא"כ לקח בתרמית ולכן נחשב גזל.

ומשמע מפשט דבריו שכוונתו לגזל של הדיוט.

ובחי' ר' שמואל (אות ל) כותב שהדבר תלוי בפלוגתת ראשונים. נח' הראשונים האם חמסן עובר על "לא תגזול", דהיינו היכא דקיהיב דמי ולוקח את החפץ. תוס' בכמה מקומות כותבים שלא עובר על לאו דלא תגזול, ועוד דנים האם עובר בלא תחמוד, משום דלא משמע להו לאינשי איסורא בהכי, ודנים האם כיוון דלא משמע להו איסורא באמת אין איסור, או דאע"פ דלא משמע מ"מ איסורא איכא. אך עכ"פ גזל אין כאן לדעת התוס'. ולפ"ז לא שייך כאן איסור גזל, ושוב לא יובן מדוע הרגוהו. אמנם לדעת הר"י מיגאש שאף בדיהיב דמי עובר בלא תגזול – נוכל לתרץ כך.

ועוד כותב ר' שמואל שאף לדעת הר"י מיגאש יש לדון דשמא רק בישראל יש לא תגזול בהכי אע"ג דקיהיב דמי, ולא בגוי. אך מאידך אין טעם לחלק, שהרי אם נקבעה הלכה שהדבר מוגדר כ"גזל", אין חילוק בין ישראל לעמים.

סוף דבר, נשאר ר' שמואל בצ"ע בכל העניין, מאחר שלדעת התוס' אין בכך איסור וכנ"ל.

ונראה לבאר באופן הבא:

ראשית, החת"ס והמנ"ח כבר הקדימו את הקוב"ש והעלו את האפשרות שהרגוהו בגלל איסור גזל. אך לא מצד גזל הדיוט, שהרי י"א שאין בזה כלל איסור גזל, דהא יהיב דמי וכנ"ל. אלא מצד גזל גבוה, שהרי משלחן גבוה קא זכו רק למי שמיוויו הועיל, ולא לגוי, שאינו נכלל בקרבן. וא"כ גם אם הישראלים יתנו לו במתנה – אינם ברי הכי לתת לו, ומתנתם אינה חלה, שהרי מן שמיא לא קזכו ליה ואוכל משלחן גבוה בלי רשות. וכן כתב המנ"ח (מצוה יד, ומצוה קכז), עפ"ד רש"י בכמה מקומות (קידושין נב ע"ב ביצה כא ע"א ועוד) דלאחר שחיטה הוי ממון גבוה (ולכן א"א לקדש בו אשה ועוד נ"מ).

וא"כ אף אם איסור גזל לא נאמר בדיהיב דמי, נראה לומר דהיינו דווקא בגזל הדיוט, שעיקר ומהות האיסור היא שלא להחסיר את ממון זולתו, ולכן אם משלם על כך ממון – לא נחסר ממונו של הנגזל ומשו"ה יש צד שאינו גוזל. אך בממון גבוה אין עניין שההקדש לא יהיה חסר, אלא עצם ועיקר האיסור הוא בכך שנהנה ממון של גבוה בלי היתר, כעניין מעילה, ואף שאין איסור מעילה בגוי, מ"מ יש עליו איסור גזל, דמה לי גזול מהדיוט מה לי גזול מגבוה (כמ"ש במנ"ח שם), ולכן אע"פ דקיהיב דמי – איכא

איסורא לכר"ע ולכן נהרג.

הנצי"ב במרומי שדה לסוגיין, מבאר עפ"ד המשנה בסנהדרין (פ"ט מ"ו), שכהן ששימש בטומאה, פרחי כהונה מוציאים אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזירין. והרמב"ם פסק כן בשני מקומות (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ו, פ"ד מהל' ביאת מקדש ה"ב). בהל' ביאת מקדש שם, דן הרדב"ז מה מקור ההיתר לעשות כן, דכיצד אפשר להרוג מבלי להביאו בבי"ד? והביא דברי הר"ן שזו הל"מ, וכמו ה"בועל ארמית. אך הרדב"ז כותב, שאין כן דעת הרמב"ם, אלא שניתן לעשות כן משום ד"מכין ועונשין שלא מן הדין", כמבואר בסנהדרין מו ע"א גבי אחד שרכב על סוס בשבת ולכן הלקוהו ובמקומות נוספים. עכ"ד.

וא"כ, מבאר הנצי"ב, דה"ה גבי ההוא ארמאה, דכיוון שפגע בקדושת בית המקדש – הייתה בידם רשות להורגו, ואף שלא הובא לבי"ד, מטעם דמכין ועונשין שלא מן הדין.

ונראה שתירוצו זה הוא הנכון¹.

¹ א"ה: ויש להוכיח מהא דאיתא בסוכה פ"ד מ"ט, גבי אותו צדוקי שניסך ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן, שהוא מאותו טעם.